

به نام خدا

تحلیل داستان ملکوت با تکیه بر جنبه‌های ساختاری،

روان‌شناختی و فمینیستی

نوشته ی: رقیه هاشمی

انتشارات: مدیرفلاح

www.ketab.ir

سرشناسه	: هاشمی، رقیه، ۱۳۶۰ -
عنوان قراردادی	: ملکوت، شرح
عنوان و نام پدیدآور	: تحلیل داستان ملکوت باتکبه بر جنبه‌های ساختاری، روانشناختی و فمینیستی/ نوشته ی رقیه هاشمی.
مشخصات نشر	: کرج: مدیر فلاح، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۵ ص.: نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۸۱-۷۰-۲
وضعیت فهرست	: فیبا
وبیسی	
موضوع	: صادقی، بهرام، ۱۳۶۲-۱۳۱۵. ملکوت -- نقد و تفسیر
موضوع	: داستان‌های فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد
موضوع	: Persian fiction -- 20th century -- History and criticism
موضوع	: ساختارگرایی (تحلیل ادبی)
موضوع	: Structuralism (Literary analysis)
موضوع	: داستان -- جنبه‌های روان‌شناسی
موضوع	: Fiction -- Psychological aspects
موضوع	: داستان‌های فمینیستی -- تاریخ و نقد
موضوع	: Feminist fiction -- History and criticism
موضوع	: فمینیسم در ادبیات
موضوع	: Feminism in literature
شناسه اف‌ده	: صادقی، بهرام، ۱۳۶۲-۱۳۱۵. ملکوت. شرح
ده بندی مدرسه	: ۸۳۴۲۵۲۷۰۷/۱۳۹۵۷۸۰۷
ده بندی دیویی	: ۸۳۴/۹۰۱
شماره کتابشناس	: ۳۳۱۶
علی	

نام کتاب: تحلیل داستان ملکوت باتکبه بر جنبه‌های ساختاری، روانشناختی و فمینیستی

مدیر آورا: رقیه هاشمی

ناشر: مدیر فلاح

نویسنده: ر. هاشمی

تعداد صفحه: ۱۳۵ ص

شمارگان: ۱۰۰۰

ناظر فنی چاپ: سعید بهروان

چاپخانه و صحافی: انتشارات مدیر فلاح

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۸۱-۷۰-۲

مرکز پخش: انتشارات مدیر فلاح

نشانی: کرج، چهارراه هفت تیر-کوچه لاله ۱، ساختمان نیکو-ط-اول

همراه: ۰۹۱۲۱۵۰۷۶۳۶

تلفن: ۰۲۶-۳۷۱۹۳۷۶

Email: r.modirfallah@yahoo.com

پیشگفتار	یک
فصل اول: تحلیل داستان ملکوت با تکیه بر رویکرد ساختارگرایانه	۱
۱-۱. درباره‌ی نقد ادبی	۳
۱-۲. تعریف داستان و تفاوت رمان با داستان کوتاه	۵
۱-۳. زندگی و نویسندگی بهرام صادقی	۸
۱-۴. لایه‌ی داستان ملکوت	۱۰
۱-۵. درباره‌ی نقد ساختارگرایانه	۱۲
۱-۶. ریه‌ی دید و روایتگر در داستان ملکوت	۲۱
۱-۷. نمود نخب	۲۵
۱-۷-۱. ساختار روایت در داستان ملکوت	۲۵
۱-۷-۲. نحو روایت در داستان ملکوت	۴۶
۱-۸. نمود معنایی	۵۴
۱-۸-۱. دلالت‌های معنایی	۵۴
۱-۸-۲. تقابل‌های دوگانه	۵۷
۱-۹. تحلیل و بررسی ساختارگرایانه ملکوت	۶۱
فصل دوم: تحلیل داستان ملکوت با تکیه بر رویکرد روان‌شناسانه	۶۷
۲-۱. درباره‌ی نقد روان‌شناسانه	۶۹
۲-۲. شرح حال فروید	۷۳
۲-۳. نظریه‌ی روانکاوانه‌ی فروید	۷۴
۲-۴. شرح حال یونگ	۷۹
۲-۵. نظریه‌ی تحلیلی یونگ	۸۰
۲-۶. روان‌شناسی و ادبیات	۸۴
۲-۷. کاستی‌ها و محدودیت‌های نقد روانکاوانه	۸۶
۲-۸. فروید و ادبیات	۸۷
۲-۹. یونگ و ادبیات	۸۸
۲-۱۰. تحلیل و بررسی روان‌شناسانه‌ی ملکوت	۸۹

۸۹	۲-۱۰-۱. روان‌شناسی مؤلف
۹۰	۲-۱۰-۲. روان‌شناسی شخصیت‌های داستان
۹۷	فصل سوم: تحلیل داستان ملکوت با تکیه بر رویکرد فمینیستی
۹۹	۳-۱. درباره‌ی نقد فمینیستی
۱۰۳	۳-۲. فمینیسم ادبی
۱۰۴	۳-۳. فمینیسم آمریکایی / انگلیسی و چهره‌های شاخص موج اول و دوم
۱۰۴	۳-۴. ویرجینیا وولف
۱۰۶	۳-۵. سیمورا دوبووا
۱۰۷	۳-۶. الی شوستر
۱۰۸	۳-۷. فمینیسم فرانسه و چهره‌های شاخص موج دوم و سوم
۱۰۹	۳-۸. ژولیا کریستر
۱۱۰	۳-۹. هلن سیکسو
۱۱۱	۳-۱۰. لوس ایریگاری
۱۱۳	۳-۱۱. تحلیل و بررسی فمینیستی ملکوت
۱۱۹	مؤخره
۱۲۵	فهرست منابع:
۱۲۵	الف - فهرست کتاب‌ها
۱۲۹	ب - فهرست مقاله‌ها

۱۱	۱-۱. جدول مربوط به ساختار داستان ملکوت
۲۴	۱-۲. جدول مربوط به زاویه‌ی دید
۴۵	۱-۳. جدول مربوط به ساختار روایت
۵۱	۱-۴. جدول مربوط به فعل (کنش) شخصیت‌های داستان
۵۴	۱-۵. جدول مربوط به نقش‌های متقابل

پیشگفتار

بهرام صادقی یکی از نویسندگان برجسته‌ی معاصر است که با نگارش خود به خصوص در عرصه‌ی داستان کوتاه سبک نوین و قابل تأملی را ارائه نموده است. تعدادی از داستان‌های کوتاه وی در مجموعه‌ای واحد با نام سنگر و قمقمه‌های خالی چاپ شد؛ لیکن ملکوت تنها داستان بلند صادقی است که به طور مستقل و برای اولین بار در سال ۱۳۴۰، شماره‌ی دوازدهم نشریه‌ی کتاب هفته منتشر شد. ملکوت به عنوان یکی از شاهکارهای ماندگار ادبیات داستانی محسوب می‌شود که حتی از نگاه هنرمند و آهنگساز جوان ایرانی آقای نادر مشایخی به دور نمانده و ابرایی با همین نام در شهر وین به سرپرستی ماکس امان فلد اجرا شد.

اساس نظریه‌های جدید که در تحلیل داستان کارایی دارند کمتر کار مهمی در مورد ملکوت انجام شده است. این کتاب سعی تازه در پی آن است تا بعضی از خصوصیات زبانی، موضوعی و فنی آن را توضیح دهد. نگارش موجود به توجّه به رویکرد ساختارگرایانه، روان‌شناسانه و فمینیستی که رهیافت‌های نوین و تازه‌ای در زمینه‌ی نقد ادبی هستند در سه فصل مجزا مورد تحلیل و بررسی واقع می‌شود.

در هر فصل ابتدا مقدمه‌ای، به اختصار در رابطه با رویکرد مورد نظر، خاستگاه آن و آرای و نظریات نظریه‌پردازان لحاظ شده و در پایان هر فصل، داستان ملکوت با توجّه به آموزه‌ها و نظریاتی که بیشترین تطابق را داراست مورد تحلیل و نقد واقع شده و نقد و تحلیل داستان بر اساس الگوها و قاعده‌هایی که در نقد ادبی شناخته شده صورت پذیرفته است بررسی می‌شود تا حد امکان از اعمال سلیقه‌ی شخصی که مغایر با کار علمی و پژوهشی است اجتناب گردد؛ برای مثال الگویی که در فصل اول ساختار روایی داستان مطابق با آن مورد بازخوانی قرار می‌گیرد، کتاب سرچشمه‌ی داستان کوتاه فارسی کریستف بالائی است. در فصل دوم (فصل روانشناختی) آموزه‌های روانکاوانه، فروید، رانک و لاکان و شاگرد وی یونگ و در فصل پایانی (فصل فمینیستی) به نظریات فمینیست‌های دوم، سوم و دقت نظر شده است. در این بخش داستان بر اساس الگوی نوشتار زنانه و جلوه‌ی زنان مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

در فصل اول آرای و نظریات گروه کثیری از نظریه‌پردازان ساختارگرا همچون بارث، راسل، تودوروف، پراپ، گرماس و برمون گنجانده شده است که در بخش اول با توجّه به زاویه‌ی دیدی که در دست مطرح می‌کند دو زاویه دید ذاتی کل و راوی اول شخص که به صورت حدیث نفس به روایت می‌پردازد مشخص می‌گردد.

در بخش دیگر بر اساس کار تودوروف در بررسی ساختار روایی کار در دو حوزه‌ی نمود نحوی و نمود معنایی بررسی می‌شود.

در بخش نمود معنایی با دو مقوله‌ی دلالت‌های معنایی و تقابل‌های دوگانه سر و کار داریم. نمود نحوی به دو قسمت ساختار روایت و نحو روایت تقسیم می‌شود. ساختار روایت به دلیل فصل‌بندی‌های داستان به صورت جداگانه بررسی شده که در پایان ساختار کلی روایت لحاظ می‌شود. با وجود ساختار

نامنسجمی که به ظاهر در روایت داستان وجود دارد، ملکوت بیانگر فرم و ساختاری مستحکم و حساب شده می‌باشد. ملکوت دارای دو روایت می‌باشد که با وضعیت ناپایداری شروع می‌شود و با ادامه‌ی داستان همچنان ادامه می‌یابد و به اوج خود می‌رسد. در قسمت نحو روایت نقش‌های فاعل و مفعول که شخصیت‌های داستانی و فعل که کنش مربوط به آنهاست مورد توجه می‌باشد. هر کدام از شخصیت‌های ملکوت با توجه به نقش نحوی، یا فاعل و یا مفعول و کنش‌پذیرند، همچنین دارای چندین کنش و یا فعل هستند که فعل آنها با توجه به نقش نحوی که بر موم ارائه نموده در سه مرحله ادامه می‌یابد.

طبق تقابل‌های دوگانه‌ی فاعل / مفعول گرماس دو نقش نحوی دیگر به نام مددکار و حریف، دهنده و گیرنده را می‌افزاید که دکتر حاتم به عنوان فاعل اصلی و همچنین دهنده، گیرنده و مخالف ایفای نقش می‌کند.

طبق نمود معنایی که به دو بخش دلالت‌های معنایی و تقابل‌های دوگانه تقسیم می‌شود، در داستان ملکوت بیشتر دلالت‌های معنایی از نوع استعاره‌ی است که حتی در هنجار زبان نیز قابل رؤیت می‌باشد. تقابل‌های دوگانه به دو شکلی در شخصیت‌های داستان از جمله دکتر حاتم و دیگران، همچنین درونمایه‌ی این داستان می‌شود.

در فصل دوم (روایت‌پردازی) کاربرد روان‌شناسی در ادبیات و نقش و تأثیر متقابل ادبیات و روان‌شناسی بررسی گردیده، همچنین شرح حال مختصری از فروید و یونگ به عنوان نظریه‌پردازان مطرح این رشته که از شاهکارهای ادبی چند تبیین آموزه‌های روان‌شناختی خود سود جستند، همین‌طور رابطه‌ی آنها با ادبیات شرح داده شده است.

روید روان‌شناسی به حوزه‌ی ادبیات منشأ برکاتی برای هر دو این حوزه‌ها گشته و باعث بالندگی و غنای آنها گردیده؛ اما با این وجود نقد روان‌شناختی دارای کاستی‌ها و نقایصی است که به طور خلاصه به آنها اشاره شده است. تحلیل داستان ملکوت با توجه به حیطه‌ی کار نقد روان‌شناسانه‌ی کلاسیک در این حوزه، روان‌شناسی شخصیت‌های داستانی و روان‌شناسی مؤلف صورت پذیرفته که بیشتر بر نظریه‌ها و آموزه‌های رابین پویش قرار گرفته، تأکید شده که تطابق بیشتری با درونمایه داستان داشته است. در فصل پایانی (رویکرد فمینیستی) حیات روانی، سلامت روانی، جسم، جنبش زنان، علت فروردستی آنان و تغییر و تحولات این جنبش که اکنون به یک نظریه دانشگاهی تبدیل شده، ارزیابی قرار گرفته است. در بخشی از کار، فمینیسم ادبی یا نقد فمینیستی که در ادبیات کارایی دارد مصادف شده. چنین فمینیسم آمریکایی / انگلیسی و فمینیسم فرانسوی که دو نحله‌ی مهم در این رویکرد می‌باشد و چهره‌های شاخص و مطرح موج اول، دوم و سوم فمینیسم همچون وولف، دوبووار، کریستوا و دیگران که در زمینه‌ی نقد فمینیستی تأثیرگذار بوده‌اند مورد بررسی قرار گرفته است. در تحلیل فمینیستی به الگوی نوشتار زنانه و جلوه‌های زنان تأکید می‌گردد. در نوشتار زنانه (زنانه نویسی) ویژگی‌هایی چون کوتاهی جملات، تلگرافی بودن، کاربرد اشاره برای القای معنای خاص که متناسب با زبان نمادین و استعاره‌ی داستان است. به دور بودن از تقسیم‌بندی‌های اقتدارطلبانه فاعل و مفعولی

چرا که ساگی و شکو (نیمه زن و نیمه مرد) تنها زنانی که نمود عینی دارند از آن تقسیم بندی های متعارف خارج شده اند. ساگی به عنوان زنی ماورائی که به این جهان هبوط کرده و شکو که فاقد زبان و لال است. در نتیجه فاقد هویت واقعی است. البته باید به نوع نوشتار و لحن عاطفی و شاعرانه ی صادقی زنانی که از زنان مطرح داستان صحبت می شود و استفاده وی از نمادهای زنانگی در متن نیز اشاره کرد.

زن به دلیل بیبیهی و محوری در ملکوت، یا در حاشیه قرار می گیرد و توان دیده شدن را ندارد و یا با عوالم اسطوره ای و زرائی زند برقرار می کند. ملکوت به خاطر برخورداری از نه تنها دوگانگی؛ بلکه چندگانگی که در داستان نمود دارد امکان بازخوانی بر اساس رویکردهای یاد شده را میسر می سازد، حتی ظرفیت پرداختن و منطبق شدن با تجربه های آموزه های نوین دیگری در زمینه ی نقد ادبی را داراست. امید است نگارش موجود فتح بایی برای آشنایی بیشتر با رویکردهای نوین نقد ادبی، همچنین نگاهی دیگر گونه به یکی از شاهکارهای ادب دانسی باشد.